

Співробітництво організацій з сприяння торгівлі та національних органів з стандартизації (Продовження)

[\(Початок статті\)](#)

4. Роль національних органів з стандартизації

NSBs надають цілий ряд послуг з стандартизації та оцінки відповідності, залежно від національної інфраструктури якості (NQI). Тому, перш ніж обговорювати послуги, які може надавати NSB, корисно коротко ознайомитись з елементами інфраструктури якості (QI) та їхнім відношенням один до одного.

Протягом багатьох років для кожного з цих елементів були створені національні, регіональні та міжнародні структури. Серед них добре відомі міжнародні організації з стандартизації, такі як ISO, IEC, Міжнародна спілка електрозв'язку (IEC) та багато інших. Їхні регіональні партнери у Європейському Союзі: Європейський комітет з стандартизації (CEN), Європейський комітет з стандартизації в галузі електротехніки (CENELEC) і Європейський інститут з стандартизації у галузі телекомунікації (ETSI). Подібні партнерські стосунки існують також в інших галузях. Основною міжнародною організацією з метрології є Міжнародне бюро мір та вагів (BIPM), яке займається головним чином фундаментальною метрологією, а також Міжнародна організація законодавчої метрології (OIML), яка займається, в основному, законодавчою метрологією. У галузі метрології для узгодження питань на регіональному рівні було також засновано декілька регіональних структур. В галузі акредитації працюють дві основні міжнародні організації: Міжнародне співтовариство з акредитації лабораторій (ILAC) та Міжнародний форум з акредитації (IAF), які в основному займаються сертифікацією систем та продукції, а також регіональні організації з акредитації.

На національному рівні можливі різні організаційні структури в галузі технічного регулювання. Наприклад, функції стандартизації, метрології та акредитації можуть бути поділеними між окремими національними організаціями або можуть бути об'єднані в сферу діяльності однієї організації. Організацій, що входять до складу NQI, можуть бути як державним, так і приватним установами. На сьогоднішній день не існує єдиної, найкращої світової практики щодо виду організаційної структури. У деяких країнах діяльність NQI ґрунтується на національній політиці в сфері якості, а в інших така політика розробляється досить повільно, протягом багатьох років. Але більшість експертів визнають, що ефективна та дієва NQI є життєво важливою для сучасної економіки. У цьому довіднику детально розглядається діяльність NSBs, які є важливим елементом NQI.

У більшості розвинених країн NSPs публікують стандарти разом з інформацією про супутні послуги. NSPs інших країн, зокрема тих, що розвиваються, також надають цілий ряд послуг з стандартизації, серед яких консультації, оцінка відповідності та підготовка кадрів. NSBs країн, членів ISO 2009, надається широкий спектр послуг. Кожна з послуг буде розглянута докладніше.

Поглиблені дискусії про роль стандартизації у розвитку промисловості та торгівлі, а також у покращенні доступу до глобальних ринків наводяться в публікації ISO/UNIDO *“Швидко уперед. Національні органи з стандартизації в країнах, що розвиваються”*.

Додаткова інформація стосовно всіх аспектів оцінки відповідності та її ролі в міжнародній торгівлі надається у спільних настановах ISO/UNIDO *“Побудова довіри. Набір інструментів з оцінки відповідності”*.

4.1 Послуги NSB

4.1.1 Розроблення стандартів

За даними публікації *“Члени ISO за 2009 рік”* основна більшість NSBs, а саме 151 з 162, розробляють та публікують національні стандарти за допомогою національних технічних комітетів, які працюють відповідно до принципів, викладених у Директивах ISO/IEC та

Додатку 3 до Угоди про TBT WTO, і, зазвичай, охоплюють спеціалістів від торгівлі, промисловості, наукових кіл і громадського суспільства. За деякими винятками більшість країн, що розвиваються, є “користувачами”, а не “розробниками стандартів”, тобто національні стандарти цих країн розроблені на основі міжнародних або регіональних стандартів, прийнятих з деякими змінами або повністю еквівалентних. Однак, прогресивні NSBs намагаються представоювати свою країну належним чином у відповідних технічних комітетах на міжнародному і регіональному рівні з метою захисту національних інтересів.

Під час розроблення стандартів NSBs виконують завдання двох основних груп. По-перше, національні стандарти необхідні органам влади, як основа для розроблення технічних регламентів та заходів SPS. По-друге, національні стандарти необхідні промисловості, як основа для проектування і виробництва продукції. Таким чином, програми з розроблення стандартів повинні відображати інтереси цих двох груп. За умови швидкого розвитку міжнародної торгівлі вимоги національних стандартів повинні бути максимально наближеними до вимог міжнародних стандартів, а кількість національних версій повинна бути зведена до мінімуму з метою полегшення виходу промисловості на зовнішні ринки.

4.1.2 Інформація щодо стандартів, процедур оцінки відповідності та технічних регламентів

Майже всі організації з стандартизації, члени ISO, надають інформацію щодо національних та більшості міжнародних стандартів, серед яких стандарти ISO, IEC та Кодекс Аліментаріус. Більшість NSBs також мають доступ до національних стандартів основних торгових партнерів. У зв'язку зі зростанням кількості приватних стандартів NSBs країн, що розвиваються, повинні розглянути питання надання інформації щодо цих стандартів і пов'язаних з ними процедур оцінки відповідності. Послуги NSBs надаються спеціалістами, що мають належні знання про предмет запиту, отже організації, які бажають вийти на міжнародні ринки, можуть бути впевнені, що отримана інформація є точною та актуальною.

Крім того, NSBs продають власні національні стандарти або комплекти стандартів (наприклад, будівельні стандарти або стандарти з електричної безпеки), або працюють як агенти з продажу зарубіжних і міжнародних стандартів як у паперовому, так і в електронному вигляді. Більш прогресивні NSBs надають можливість завантаження стандартів через мережу Internet після проведення електронних платежів. Деякі NSBs також надають послуги з оновлення інформації, яка була одержана клієнтами раніше,

щодо перегляду національних та зарубіжних стандартів або їхнього повторного затвердження.

Інформація щодо процедур оцінки відповідності та технічних регламентів, відповідність яким вимагається на цільових ринках, також дуже важлива для експортерів. NSBs мають доступ до такої інформації завдяки власній компетентності та міжнародним зв'язкам. Така інформаційна послуга стане цінним доповненням до фонду NSBs в країнах, що розвиваються. Інформаційні центри WTO TBT і SPS також надають інформацію про технічні регламенти, про що буде описано далі.

4.1.3 Навчання

Багато NSBs займаються підготовкою кадрів для галузі стандартизації, випробувань та сертифікації. Передбачається, що більшість навчальних програм буде містити питання впровадження системи аналізу ризиків і критичних контрольних точок (HACCP) або системи управління згідно з вимогами стандартів ISO 9001, ISO 14001, ISO 22000 та інших.

Це загальне навчання, як правило, доповнюється підготовкою та акредитацію аудиторів. Кандидати на навчання аудиторів у сфері якості, охорони навколишнього середовища та безпеки харчової продукції найчастіше обираються із співробітників організацій, що впроваджують такі системи управління. В країнах, де NSB відповідає за метрологію, навчання метрологів також буде основним видом діяльності. NSBs можуть брати участь у підготовці та акредитації інших технічних фахівців, наприклад, за дисциплінами з неруйнівного контролю. Під час проведення такого навчання керуються міжнародними стандартами, такими як ISO 19011 або ISO/EC 17024.

Навчання не викликає конфлікту інтересів, якщо буде мати загальний характер і проводитиметься у вигляді відкритого форуму, тобто не для однієї конкретної компанії. В іншому випадку це буде розглядатись як консультація та потребує застосування застережень, наведених у пункті 4.1.4. Навіть, якщо NSB встановлює навчання/консультації як окремий підрозділ з сертифікації, конфлікт інтересів залишиться, оскільки організація зацікавлена в акредитації.

4.1.4 Консультаційні послуги

NSBs країн, що розвиваються, є центрами передового досвіду в галузі технології, беруть активну участь у розробленні стандартів, у регіональних та міжнародних заходах з стандартизації, а також у перевірці та випробуваннях продукції. Вони надають консультаційні послуги з питань дотримання вимог стандартів та технічних регламентів на цільових ринках. Єдине застереження полягає в тому, що консультаційні послуги можуть надаватися тільки у тому разі, якщо NSB не пропонує послуг, пов'язаних з випробуваннями та сертифікацією. В іншому випадку вони не зможуть отримати акредитацію, оскільки така комбінація вважається конфліктом інтересів.

У деяких організаціях конфлікт інтересів обійшли шляхом створення окремих сертифікаційних та консультаційних підрозділів з окремим управлінням, об'єднаних у холдингову компанію. Однак, ця ситуація може змінюватися, а тому NSBs дуже важливо мати актуальну інформацію та настанови, які стосуються конфлікту інтересів, видані IAF і ILAC.

4.1.5 Акредитація

Акредитація найчастіше використовується як основа для визначення технічної компетенції лабораторій (випробування та калібрування) і органів з сертифікації (продукції та систем). Багато NSBs в рамках своєї компетенції надають послуги з акредитації з метою впровадження належних стандартів в їхніх країнах, наприклад, Канада, Малайзія, Таїланд та інші. Це можливо тільки у тому разі, коли NSB не надає жодних послуг з оцінки відповідності, інакше може виникнути серйозний конфлікт інтересів.

Послуги з акредитації надаються приватними та державними лабораторіям, зокрема тими, які проводять випробування в громадському секторі (наприклад, в галузі технічного регулювання та реалізації заходів SPS) а також лабораторіями, які надають послуги з оцінки відповідності для експортних ринків. Те ж саме стосується інспекційних органів, а також органів з сертифікації продукції та систем.

Міжнародне визнання послуг з акредитації досягається через підписання

багатосторонніх угод щодо визнання ILAC (лабораторії), визначених як “MRAs” та IAF (сертифікація систем), визначених як “MLAs”. NSBs, чиї послуги з акредитації не були визнані MRA ILAC або MLA IAF, матимуть проблему визнання, тобто неакредитовані постачальники послуг з оцінки відповідності, можуть виявити, що їхні послуги не визнаються на зарубіжних ринках.

4.1.6 Метрологія

Метрологія складається з трьох окремих галузей — фундаментальної або наукової метрології, законодавчої метрології та промислової метрології. NSBs багатьох країн є утримувачами національних еталонів у галузі законодавчої метрології (в основному в сфері торгівельної метрології, що входить до складу законодавчої метрології) і надають послуги з калібрування на запит промисловості та органів влади. Для того, щоб національні еталони на вимірювання були внесені до всесвітньої директорії BIPM, вони повинні продемонструвати точність, найкращі результати калібрування та вимірювання (CMCs) для визначення компетенції метрологічних лабораторій. Це перший крок до забезпечення того, щоб вимірювання були визнані на міжнародних ринках, а без нього решта системи національної метрології втрачає значення. Метрологічні послуги повинні фінансуватись урядом, і тому не оплачуються клієнтом.

Торгівельна метрологія подібна до технічного регулювання, оскільки вона призначена для забезпечення торгових процесів, заснованих на вимірюваннях маси, об'єму, довжини тощо. Це справедливий процес, під час якого вимірювання проводяться за допомогою приладів, що відповідають критеріям максимальної точності. Такі прилади, перш ніж вони можуть бути використані в комерційних цілях, повинні простежуватись стосовно конкретних еталонів, і бути відкаліброваними та перевіреними через визначені проміжки часу для забезпечення їхньої постійної відповідності, встановленої законодавством. Основною метою торгівельної метрології є забезпечення правильного проведення торгівлі на національному рівні, а тому уряд в цьому випадку розглядається як клієнт. Однак, із збільшенням обігу експортної торгівлі розфасованими товарами, експортери користуються послугами торгівельної метрології для того, щоб їхні товари приймалися на зовнішніх ринках без необхідності зважувати чи вимірювати ще раз.

Засоби вимірювань стають менш точними через деякий час, а тому проведення калібрування через конкретні проміжки часу є необхідною умовою для забезпечення постійної їхньої точності. NSBs в країнах, що розвиваються, надають послуги з калібрування промисловим підприємствам, лабораторіям, а також органам влади. У невеликих країнах NSB часто є єдиним постачальником таких послуг. У великих країнах

все частіше такі послуги надають приватні калібрувальні лабораторії. Але для NSBs, якщо він виконує роль національного інституту з метрології, важливо встановити належні національні системи калібрування, тобто забезпечити простежуваність відповідності еталонам, які використовуються калібрувальними лабораторіями, міжнародним еталонам, а також забезпечити, щоб результати вимірювань визнавались на експортних ринках.

4.1.7 Інспекція, випробування та сертифікація

Інспекція, випробування та сертифікація — це основні засоби, які демонструють покупцям та органам влади, що якість продукції та послуг відповідає вимогам стандартів. NSBs часто перевіряють імпортовану продукцію на відповідність вимогам обов'язкових стандартів, що є вимогою уряду та підпадає під сферу технічного регулювання.

З метою запобігання відправленню неякісної продукції деякі країни дозволяють проводити попередню інспекцію продукції перед тим, як її буде відправлено за кордон. Послуги NSBs з попередньої інспекції продукції, проводяться тільки за умови, що вони визнаються за кордоном. Проведення інспекції надає докази того, що продукція відповідає договірним зобов'язанням між покупцем і постачальником. Це відноситься до державних закупівель на місці або за кордоном. Органи, які проводять інспекцію повинні бути акредитовані на відповідність вимогам стандарту ISO/IEC 17020:1998 *“Загальні критерії роботи різних видів органів, які проводять інспекцію”*.

Послуги з випробувань проводяться спеціальними органами з метою перевірки відповідності вимогам технічних регламентів і заходів SPS. Крім того, виробники та постачальники продукції для задоволення потреб клієнтів та підтвердження відповідності продукції вимогам стандартів потребують незалежних випробувань третьою стороною. У країнах, що розвиваються, послуги з випробувань зазвичай надаються NSBs, а також іншими урядовими лабораторіям. Для проведення таких послуг необхідно, щоб лабораторії, які їх надають, були сертифіковані на відповідність стандарту ISO/IEC 17025:2005 *“Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій”*.

Серед послуг з сертифікації, що надаються NSBs, найбільш важливими, з точки зору експортера, є сертифікація на відповідність вимогам стандарту на системи управління якістю ISO 9001, стандарту на систему управління навколишнім середовищем ISO 14001 і,

все частіше, стандарту ISO 22000:2005 “Системи управління безпекою харчових продуктів. Вимоги до всіх організацій в ланцюзі виробництва та споживання харчових продуктів”. Дотримання вимог HACCP також має важливе значення з точки зору експортерів харчових продуктів. Передумовою для визнання послуг з сертифікації є відповідність вимогам стандарту ISO/IEC 17021:2006 “Оцінка відповідності. Вимоги до органів, які забезпечують аудит і сертифікацію систем управління”.

Послуги з сертифікації продукції мають важливе значення, наприклад, для медичних приладів та електричної продукції, що поставляється на ринок Північної Америки. У таких випадках NSB може виступати субпідрядником для органів з сертифікації продукції, що діють на цільових ринках за кордоном. Такі заходи вимагають від NSB країн, що розвиваються, підтвердження компетентності та узгодження конкретних механізмів.

4.1.8 Послуги, які не надають NSBs

Хоча NSBs, як правило, надає широкий спектр послуг, але існують деякі послуги, які належать до компетенції інших організацій у більшості країн, що розвиваються. Найкращим прикладом цього є галузь SPS, яка в більшості країн відокремлена від NSB, а функції регулювання та інспектування покладені на інші установи. Отже, контроль, інспектування і затвердження заходів, що стосуються рослин і тварин, як правило, не входять до сфери діяльності NSBs. Однак, навіть у цьому випадку, NSBs можуть забезпечувати випробування та сертифікацію заходів SPS там, де вони вимагаються урядом.

4.2 Інформаційні центри WTO TBT і SPS

Близько 60 % NSBs (за даними секретаріату WTO) є самостійними призначеними інформаційними центрами WTO TBT, близько 15 % виконують цю діяльність разом з галузевими міністерствами, а незначний відсоток NSBs виконує функції інформаційних центрів WTO SPS для своїх країн. В решті країн членах WTO, інформаційні центри WTO TBT знаходяться у міністерствах, відповідальних за торгівлю. Діяльність інформаційних центрів WTO SPS, як правило, розподіляється між міністерствами, відповідальними за охорону здоров'я та сільське господарство.

Інформаційні центри WTO TBT відповідають на запити інших членів WTO, які стосуються національних стандартів, технічних регламентів, організацій та процедур оцінки відповідності, міжнародних і регіональних організацій з стандартизації та оцінки відповідності.

Ряд членів WTO розширили роль інформаційних центрів за межі зобов'язань угоди WTO TBT шляхом надання інформаційних послуг вітчизняній промисловості та торгівлі.

Інформаційні центри повинні надавати інформацію щодо:

- чинних технічних регламентів (в тому числі, з законодавчої метрології та обов'язкових стандартів);
- чинних національних стандартів;
- пропозиції нових технічних регламентів;
- пропозиції введення змін до технічних регламентів;
- проведення оцінки відповідності на відповідність вимогам технічних регламентів або стандартів;
- участі національних організацій у роботі регіональних або міжнародних організацій з стандартизації та оцінки відповідності;
- двосторонніх або багатосторонніх угод про визнання;
- організацій (назву та контактні дані), які можуть одержати вищезазначену інформацію.

Інформаційні центри SPS схожі з інформаційними центрами WTO TBT тим, що вони надають інформацію про чинні або запропоновані санітарні та фітосанітарні правила, процедури контролю або інспектування, вимоги до виробничих процесів і карантинного оброблення; відповідають на питання, що стосуються проведення процедур оцінки ризику, або факторів, які враховуються під час визначення вимог санітарного і фітосанітарного захисту; інформують про членство національних органів у міжнародних та регіональних санітарних і фітосанітарних організаціях та системах, а також про двосторонні і багатосторонні угоди та домовленості. Інформаційні центри SPS, в основному, забезпечують інформацією міністерства, відповідальні за сільське господарство та охорону здоров'я (безпеку харчової продукції), оскільки до компетенції NSB зазвичай не належить галузь охорони здоров'я рослин і тварин.

Належно організовані інформаційні центри, окрім вищезазначених послуг, надають торговим партнерам повідомлення стосовно чинних на ринках технічних регламентів та заходів SPS. Секретаріат WTO регулярно актуалізує та робить доступними для всіх повідомлення, які надходять від членів WTO. Інформаційні центри розглядають повідомлення, визначають їхнє значення для країни і надають їх для надання зауважень спеціалістам та представникам промисловості. Вони також надають конкретні повідомлення спеціалістам з торгівлі у відповідних міністерствах для передачі рішення країн до органу WTO, який бажає впровадити певні заходи. Експортери країн, що розвиваються, одержують велику користь, якщо їхні інформаційні центри надають такі послуги.

4.3 Користувачі послуг NSB

Наскільки широкий спектр послуг, що надаються NSBs, настільки ж різноманітні їхні клієнти. Перша група клієнтів охоплює офіційні органи країн внутрішнього та зовнішнього ринків, яким необхідна інформація про національні стандарти, що вимагаються на ринку або використовуються як основа для технічних регламентів та заходів SPS. Якщо NSB діє також як національний інформаційний центр, то влада буде очікувати від нього повного спектру інформації відповідно до вимог Угоди WTO TBT або Угоди SPS. Якщо NSB надає послуги з оцінки відповідності, то органи влади будуть використовувати їх як під час затвердження продукції для виходу на ринок, так і під час попереднього визначення відповідності продукції ринковим вимогам. Послуги NSBs з оцінки відповідності, як правило, платні, в той час як інформаційні послуги надаються безкоштовно, тобто фінансуються за рахунок держави.

Друга група клієнтів NSBs представлена промисловістю, тобто виробниками та постачальниками багатонаціональних компаній, що працюють на місцевому та експортному ринках, до найдрібніших SMEs. Їхні інформаційні потреби подібні до потреб органів влади, але центр їхньої уваги зосереджується на іншому. Вони більш зацікавлені оцінкою відповідності як безперервним процесом, ніж інформацією, яка надається за одноразовим запитом. Основною частиною таких послуг будуть випробування, сертифікація та калібрування в рамках технічної компетенції NSB. Постачальники, як правило, одержують інформацію через своїх промислових партнерів, тобто виробників, але послуги з оцінки відповідності можуть замовляти безпосередньо в NSB. Однак, постачальники залишаються основними клієнтами NSB з інформаційних послуг, особливо на експортних ринках.

Третя група клієнтів — це приватні особи і громадські організації, які іноді користуються

послугами NSB, хоча вартість послуг з оцінки відповідності занадто висока для широкої громадськості.

4.4 Фінансування NSBs

Джерела фінансування NSBs змінюються залежно від того, чи є вони державними відомствами, статутними органами або приватними компаніями і відрізняються від країни до країни. У деяких країнах NSBs повністю фінансуються державою, а в інших значну частину свого бюджету повинні отримувати через послуги з оцінки відповідності. Якщо NSB є приватною організацією, платежі надходять від замовників, серед яких може бути і держава. Деякі NSBs одержують частину свого бюджету через забезпечення обов'язковими стандартами та послугами з сертифікації.

В цьому довіднику не розглядається детально механізми фінансування NSBs за винятком фінансування за рахунок спільних зусиль NSBs та TPOs. Більш важливим є фінансування спільних зусиль державою за принципом “добре для країни”. Більш докладно про це розповідається в розділі 8.2 “Детальна інформація про фінансування NSB”, а також у публікації ISO “Фінансування NSB. Фінансова стабільність національних органів з стандартизації”.

[\(Продовження...\)](#)